

اقتصاد توسعه

خواهی انتقادی به سی سال تجربه‌ی انتشار گزارش
توسعه‌ی جهانی

شاهد یوسف

و

انگس دیتون، کمال درویش، ویلیام استرلی،
تاکاتوشی ایرو و جوزف استیگلitz

مترجمان:

احمد محمدی

عضو هیات علمی دانشگاه کردستان

رضا زمانی

عضو هیات علمی دانشگاه علامه طباطبائی

انتشارات دانشگاه کردستان

۱۳۹۶

سرشناسه : یوسف، شاهد، ۱۹۴۹ - م. Yusuf, Shahid
عنوان و نام پدیدآور : اقتصاد توسعه در خلال چند دهه‌های گذشته: نگاهی انتقادی به سی سال انتشار گزارش توسعه جهانی / شاهد یوسف؛ با همکاری [انگوس دیتون]؛ مترجمان احمد محمدی، رضا زمانی.
مشخصات نشر : سنندج : دانشگاه کردستان، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری : ۲۵۰ ص.؛ مصور، جدول.؛ ۱/۴X۵/۲۱/۵ س.م.
شابک : 978-964-2797-88-2
وضعیت فهرست‌نویسی : فیا
یادداشت : Development economics through the decades : a critical look at 30 years of the world development report, 2009

یادداشت : کتابنامه: ص. ۲۲۶.
عنوان دیگر : نگاهی انتقادی به سی سال انتشار گزارش توسعه جهانی.
موضوع : اقتصاد توسعه
موضوع : Development economics
شناسه افزوده : دیتون، انگوس، ۱۹۴۵ - م.
سازمان : Deaton, Angus
شنا : افزوده : محمدی، احمد، ۱۳۶۰ - مترجم
سازمان : افزوده : زمانی، رضا، ۱۳۵۵ - مترجم
شناسه افزوده : دانشگاه کردستان
رده بندی : رده بندی : ۱۳۹۶ الف ۷
رده بندی دیویی : ۹/۳۳۸
شماره کتاب : ۴۶۸۹۱ ملی

اقتصاد توسعه در خلال دهه‌های گذشته

نگاهی انتقادی به سی سال تجربه‌ی انتشار گزارش توسعه جهانی

مؤلفان: شاهد یوسف و انگوس دیتون، کمال دریس،

ویلیام استرلی، تاکاتوشی ایتو و جوزف استیگلیتز

مترجمان: احمد محمدی - رضا زمانی

ناشر: دانشگاه کردستان

نوبت چاپ اول

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

بها: ۱۸۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۷۹۷-۸۸-۲

فهرست مطالب

۱۳	مقدمه‌ی مترجمان.....
۱۷	پیشگفتار.....
۱۹	تشکر و قدردانی.....
۲۱	معرفی اظهار نظر کنندگان.....
۲۵	فصل اول: ستاره‌ای متولد می‌شود.....
۲۷	به آن پس از جنگ.....
۲۹	نوبت به خواسته‌ای فراگیر و حوزه‌ی مطالعاتی جدیدی بدل می‌شود.....
۳۳	حولات فکری و دانشگاهی در حوزه‌ی توسعه.....
۴۷	مبارزه با فقر و تهیه‌ی گزارش توسعه‌ی جهانی.....
۵۵	فصل دوم: رهانی دنیا را می‌برد.....
۵۶	گزارشی خلافاً.....
۵۸	توقف رشد قطره‌چکان.....
۶۲	اهمیت یافتن تعدیل ساختاری.....
۷۶	تصور دنیای بدون دولت.....
۷۸	مبارزه با فقر و نابرابری در دوره‌ی جهانی شدن.....
۸۷	از واقعی کردن قیمت‌ها تا ایجاد نهادهای مناسب.....
۹۱	برنامه‌ی کاری سبز و کشاورزی.....
۹۵	جست‌وجوی رشد، یافتن فقر.....
۱۰۰	دستاوردها و پرسش‌ها.....
۱۰۳	فصل سوم: تا چه اندازه می‌توان افق دید خود را گسترده‌تر نمود؟.....
۱۰۵	رشد از طریق بسیج نهادهای تولید.....
۱۱۱	از ماشین‌آلات تا نهادها.....
۱۲۳	رشد مبتنی بر نوآوری و دانش.....
۱۳۰	توازن منابع و جریان‌های سرمایه.....

۱۳۸	نقش دولت
۱۴۴	کاهش فقر
۱۵۲	کمک‌های مالی و رشد اقتصادی
۱۶۱	نمره‌ی سیاست‌های گزارش‌های توسعه‌ی جهانی
۱۶۷	فصل چهارم: چشم‌انداز آتی
۱۷۳	به‌کارگیری دانش
۱۷۵	گرم شدن آب و هوا، کمبود منابع آب
۱۸۰	جغرافیای سکونتگاه بشر
۱۸۵	وامع پیچیده‌ی انعطاف‌پذیر
۱۸۸	تعامل علم سیاست و اقتصاد

اظهارنظرها

	انگس دیب: گزارش جهانی توسعه در سی سالگی:
۱۹۵	لریتر روز: هند یا سوگواری خاکسپاری
۲۱۱	کمال درویش: بانک جهانی: تکامل اقتصاد سیاسی توسعه
۲۱۹	ویلیام استرلی: شکست ناپذیر در تعقیب توجیه ناپذیر
۲۳۷	تاکاتوشی ایتو: تکامل اقتصاد توسعه و هم شرق آسیا
۲۴۹	جوزف استیگلیتز: گزارش توسعه‌ی جهانی: نظریه و سیاست توسعه
۲۶۶	ضمیمه‌ی الف: فهرست گزارش‌های توسعه‌ی جهانی
	ضمیمه‌ی ب: تعداد ارجاع‌ها به گزارش‌های توسعه‌ی جهانی
۲۶۸	در مجلات طی دوره‌ی ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۶
۲۷۱	منابع

فهرست نمودارها

	نمودار ۱-۱: نرخ رشد کشورهای در حال توسعه و توسعه‌یافته
۴۰	۱۹۷۴-۱۹۶۱
۴۱	نمودار ۲-۱: نرخ رشد شش کشور در حال توسعه، ۱۹۷۱-۱۹۵۶
۴۴	نمودار ۳-۱: متوسط نرخ رشد پنج کشور صنعتی، ۱۹۷۰-۱۸۷۱
	نمودار ۴-۱: متوسط نرخ رشد درآمد سرانه‌ی پنج کشور صنعتی،
۴۵	۱۸۷۱-۱۹۷۰

۴۶	نمودار ۱-۵: نرخ رشد کشورهای در حال توسعه، ۱۹۹۰-۱۹۷۲
۱۳۳	نمودار ۳-۱: سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در جنوب آسیا و جنوب صحرای آفریقا، ۲۰۰۶-۲۰۰۰
۱۶۹	نمودار ۴-۲: رشد سرانه‌ی تولید ناخالص داخلی ایالات متحده، ۲۰۰۳-۱۸۷۰
۱۷۰	نمودار ۴-۲: رشد سرانه‌ی تولید ناخالص داخلی کره، ۲۰۰۳-۱۹۶۰
۲۴۶	نمودار ج-۱: گذار به مسیر رشد بالا

فهرست جداول

۹۴	جدول ۲-۱: کل زمین‌های دیم و آبی دوازده کشور وابسته به کشاورزی با بالاترین نرخ رشد جمعیت، ۲۰۵۰-۲۰۰۰
۱۳۲	جدول ۳-۱: سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در جنوب آسیا و جنوب صحرای آفریقا، ۲۰۶۰-۲۰۰۰
۱۶۳	جدول ۳-۲: نرخ متوسط سرمایه‌گذاری کشورهای با نرخ رشد پایین جنوب آسیا و جنوب صحرای آفریقا همراه با هند، ۲۰۰۶-۱۹۹۰

مقدمه‌ی مترجمان

بانک جهانی، که در ۱۹۴۴ و در جریان کنفرانس برتن وودز برای کمک به بازسازی خرابه‌های جنگ جهانی دوم تأسیس شد، یکی از مهم‌ترین نهادهای بین‌المللی مؤثر در امر توسعه‌ی اقتصادی است. کاهش فقر و کمک به تقویت زیرساخت‌های اقتصادی کشورهای در حال توسعه اهداف و مأموریت‌های اصلی بانک را تشکیل می‌دهند. بانک جهانی برای کاهش شکاف میان کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه وام‌های کم‌بهره و خدمات مشاوره‌ای در اختیار کشورهای عضو قرار می‌دهد.

یکی از ابزارهای بانک جهانی برای کمک به رشد و توسعه‌ی کشورها و ارائه‌ی خدمات مشاوره‌ای و توسعه‌ی سیاستی گزارش توسعه‌ی جهانی است که هر ساله از ۱۹۷۸ منتشر شده است. این گزارش در وهله‌ی اول با هدف بسیج تحقیقات علمی و ترغیب کشورهای عضو برای یافتن راهکارهای عملی و هماهنگ برای کاهش فقر و کمک به توسعه‌ی اقتصادی کشورهای در حال توسعه منتشر شد. به مرور گزارش‌های توسعه‌ی جهانی مهم‌ترین ابزار بانک جهانی برای انتقال دیدگاه‌های خود در زمینه‌ی موضوعات مختلف توسعه، ارائه‌ی توصیه‌های سیاستی و همچنین اشاعه‌ی مهم‌ترین نظریه‌های روز توسعه تبدیل شده است. در هر شماره از این گزارش‌ها بر جنبه‌ی خاصی از مسائل مربوط به توسعه‌ی اقتصادی تمرکز و با تحلیل دقیق موضوع، توصیه‌های سیاستی مشخصی ارائه شده است.

کتاب حاضر به تحلیل تحولات صورت‌گرفته در زمینه‌ی اقتصاد توسعه طی سی سال گذشته از منظر گزارش‌های توسعه‌ی جهانی بانک

پرداخته و در دو بخش کلی نگارش شده است. در بخش اول یکی از کارشناسان باتجربه‌ی بانک جهانی، شاهد یوسف، با بازبینی محتوای گزارش‌های توسعه‌ی جهانی طی سال‌های ۱۹۷۸ تا ۲۰۰۸، ضمن نقد و بررسی موشکافانه‌ی ایده‌ها و نظریه‌های طرح‌شده در این گزارش‌ها در زمینه‌های مختلف توسعه، کارایی گزارش‌ها را در زمینه‌ی تسهیل موضوع سیاست‌گذاری و خلق ایده‌های بدیع و نو در امر توسعه ارزیابی کرده است. نویسنده در ادامه به طرح چالش‌های پیش روی گزارش توسعه‌ی جهانی در آینده پرداخته و پیشنهادهایی برای بهبود کیفیت این گزارش ارائه کرده است. در بخش دوم کتاب نیز برخی اقتصاددانان بزرگ توسعه و کارشناسان بانک جهانی درباره‌ی این گزارش‌ها و همچنین بخش اول کتاب اظهار نظر کرده‌اند.

این کتاب ویژگی‌های منحصربه‌فردی دارد و از این رو به اثری ارزشمند برای ترجمه تبدیل شده است. نخست آنکه، کتاب تاریخ سی‌ساله‌ی شکل‌گیری اقتصاد توسعه و تحولات صورت گرفته در این رشته‌ی دانشگاهی را به تصویر می‌کشد. بهترین روش برای درک مفاهیم اقتصادی، و اهمیت آنها، آشنایی با خاستگاه تاریخی این مفاهیم و منشأ اولیه‌ی طرح آن موضوعات است. بدین سبب مطالعه‌ی این کتاب به سیاست‌گذاران، دانشجویان و علاقمندان حوزه‌ی اقتصاد توسعه کمک می‌کند که به درک عمیق‌تری از نظریه‌های توسعه و مفاهیم نظری این حوزه‌ی مطالعاتی دست یابند. دوم آنکه بازبینی مذکور از اقتصاد توسعه از منظر گزارش‌های توسعه‌ی جهانی صورت گرفته است. بنابراین خوانندگان کتاب با مطالعه‌ی این اثر به راحتی می‌توانند ظهور و افول مکاتب فکری بانک و نحوه‌ی تحول در توصیه‌های سیاستی این نهاد در زمینه‌های مختلف توسعه را، همگام با تغییر و تحولات رخ داده در حوزه‌ی آکادمیک در طول زمان، مشاهده کنند.

سومین ویژگی مهم کتاب آن است که نویسنده‌ی این اثر، و برخی از اظهار نظرکنندگان کتاب، از کارشناسان ارشد بانک جهانی هستند که

زمانی مسئولیت تهیه‌ی این گزارش‌ها را بر عهده داشته‌اند. بنابراین نقدهای ایرادشده بر گزارش‌های توسعه‌ی جهانی را، که در واقع نقد دیدگاه‌های خود بانک است، کارشناسان بانک و از درون این نهاد طرح کرده‌اند. وقتی این نقدها در کنار نقد سایر نویسندگان کتاب، که خارج از بانک هستند، قرار می‌گیرد، ارزیابی واقع‌بینانه‌تری از عملکرد این گزارش‌ها و بانک طی سی سال گذشته در اختیار خوانندگان قرار می‌گیرد. یکی از مهم‌ترین نتیجه‌گیری‌های ضمنی نویسنده‌ی کتاب توفیق نه‌چندان زیاد گزارش‌ها در زمینه‌ی تسهیل سیاست‌گذاری در زمینه‌ی حل مشکلات پیش‌روی توسعه‌ی کشورها علی‌رغم دانش عظیمی است که در این مدت کسب شده است.

گزارش‌های توسعه‌ی جهانی را تیمی از بهترین کارشناسان و محققان ارشد بانک جهانی با همکاری محافل دانشگاهی و با صرف زمان و هزینه‌ی بسیار می‌نگارند. نویسنده‌ی کتاب با اشاره به این واقعیت‌ها این سؤال را مطرح می‌کند: اکنون که سی سال از تجربه‌ی انتشار گزارش‌های توسعه‌ی جهانی می‌گذرد، آیا این گزارش‌ها سیاست‌گذاری در حوزه‌هایی نظیر ارتقای رشد اقتصادی، ایجاد نهادها و رفع نابرابری و فقر را تسهیل کرده‌اند. به عبارت دیگر سؤال این است که آیا تحقق این اهداف برای سیاست‌گذاران در کشورهای در حال توسعه، در مقایسه با سی سال پیش و بعد از سال‌ها تحقیق بانک جهانی، ساده‌تر شده است یا خیر. متأسفانه همان‌طور که نویسنده اشاره کرده پاسخ به این سؤال بسیار دشوار است و به‌راحتی نمی‌توان به آن پاسخ داد. گزارش توسعه‌ی جهانی موفقیت‌های خوبی در زمینه‌ی بسیج تلاش‌ها، متمرکز کردن دیدگاه‌ها در زمینه‌ی توسعه و انتقال تجارب مختلف در این حوزه داشته، بااین‌حال تاکنون دستاورد خیلی روشنی نداشته است. مهم‌ترین دلایل این موضوع نیز به اعتقاد نویسنده انحراف گزارش‌های توسعه‌ی جهانی از مسیر اولیه‌ی در نظر گرفته‌شده برای آنها در طول زمان و پیچیده بودن مفهوم توسعه و تکامل تدریجی درک انسان از این فرآیند است.

چهارمین ویژگی کتاب و در واقع چهارمین دلیل برای ترجمه‌ی آن، تأثیرپذیری ایران در جایگاه یکی از کشورهای عضو بانک جهانی از سیاست‌های این نهاد بین‌المللی است. اجرای سیاست‌های تعدیل ساختاری در دهه‌ی ۱۳۷۰، که بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول مروج و مدافع اجرای آنها بودند، تأثیر چشمگیری بر اقتصاد ایران در این دهه گذاشت. مهم‌تر از همه آنکه بسیاری از مسائل و مشکلات مطرح‌شده در گزارش‌های توسعه‌ی جهانی، از جمله اصلاح قیمت‌ها و نوسازی، همچنان در اقتصاد ایران به چشم می‌خورد. بر همین اساس ترجمه‌ی این کتاب می‌تواند در درک تفاوت‌ها، شباهت‌ها و نقاط ضعف و قوت دیدگاه‌های توسعه در ایران کمک شایانی کند.

پنجمین ویژگی این اثر اظهارنظر پنج تن از استادان و محققان برتر حوزه‌ی توسعه در خصوص کتاب و همچنین ارزیابی آنها از برنامه‌های بانک جهانی و گزارش‌های توسعه‌ی جهانی است که خود باعث افزایش غنای مطالب ارائه‌شده در کتاب شده و خواننده را با زوایای دیگری از مسائل مربوط به توسعه و نقاط ضعف و قوت دیدگاه‌های مطرح‌شده در گزارش‌های توسعه‌ی جهانی آشنا می‌سازد.

نظر به مطالبی که در کتاب ارائه شده است مطالعه‌ی این اثر به تمامی سیاست‌گذاران، استادان دانشگاه، دانشجویان و علاقه‌مندان حوزه‌ی اقتصاد توسعه پیشنهاد می‌شود.

در پایان از خانم‌ها چین محمدی و روناک شریعتی بابت تایپ و ویرایش ادبی مطالب تشکر و قدردانی می‌نماییم.

از کلیه‌ی اندیشمندان، محققان، استادان، دانشجویان و علاقه‌مندان به موضوعات توسعه استدعا داریم با در میان گذاشتن نظرات خود درباره‌ی این کتاب ما را در رفع نواقص احتمالی یاری کنند.

احمد محمدی
رضا زمانی